

Kostenpatroon op melkveehouderijbedrijf verschuift

A. van Burgsteden (LEI-DLO detachement bij het PR)

Na invoering van de superheffing is het kostenpatroon op de melkveehouderijbedrijven in belangrijke mate verschoven. De variabele kosten zijn niet alleen absoluut, maar ook in verhouding tot de totale kosten gedaald. De vaste kosten zijn door extra investeringen in melkquota, grond en milieu zwaarder gaan wegen.

Als afsluiting van het VeePRE-project van LEI-DLO staat in dit artikel het verloop van de belangrijkste kengetallen op bedrijfsniveau over de laatste tien jaar.

Voor speciale studies heeft het LEI-DLO een administratie van de zgn. studiebedrijven bijgehouden. Deze bedrijven konden gebruik maken van het Plannings, Realisatie en Evaluatie programma voor melkveebedrijven (VeePRE). Bij aanvang werd dit programma "De Volgboekhouding" genoemd. VeePRE maakt voorafgaande aan het boekjaar een bedrijfseconomische planning en biedt de mogelijkheid om tijdens het productie seizoen de werkelijk gerealiseerde resultaten te vergelijken met de planning. Hierdoor kan de melkveehouder tijdig reageren op eventuele afwijkingen.

Studiebedrijven worden doorgaans geselecteerd op basis van hun bijzondere karakter of bedrijfsvoering. Dit geeft ongewild een selectie van een soort voorloperbedrijven; bedrijven die bereid zijn te investeren en snel inspelen op veranderende omstandigheden. Het is interessant om te zien hoe deze bedrijven zich na de invoering van de superheffing hebben ontwikkeld. Daarvoor is een

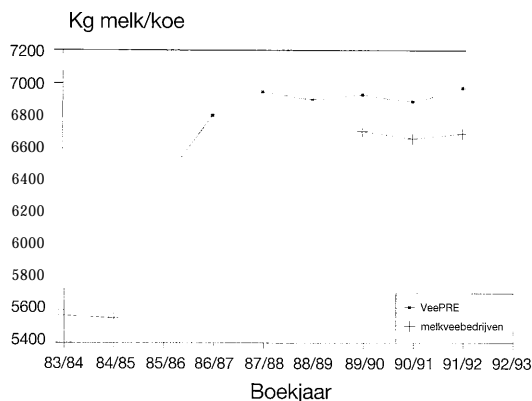
groep bedrijven geselecteerd die gedurende de gehele periode van boekjaar '83/'84 tot en met boekjaar '92/'93 aan VeePRE hebben deelgenomen. Dit heeft geresulteerd in een groep van 49 bedrijven die zich in het boekjaar '83/'84 kenmerkte als vrij grote bedrijven met een wat hogere melkproductie per koe en een redelijke intensiteit. (130 melkkoeien, 52,8 ha, 5.950 kg melk/koe en 14.700 kg melk/ha). Deze bedrijven bevinden zich hoofdzakelijk in de noordelijke vier provincies Noord-Holland, Friesland, Groningen en Drente.

Om een beter beeld van de VeePRE-bedrijven te krijgen, worden ze vergeleken met de sterk gespecialiseerde melkveebedrijven uit het LEI-DLO boekhoudnet.

De VeePRE bedrijven hebben in het boekjaar '83/'84 een hogere melkproductie per koe dan de sterk gespecialiseerde melkveebedrijven (Figuur 1). In beide groepen vindt een sterke stijging van de melkproductie plaats. De VeePRE-bedrijven handhaven echter vanaf '87/'88 een bepaald productieniveau, terwijl de sterk gespecialiseerde melkveebedrijven twee jaar later op een iets lager niveau blijven steken. Dat verschil wordt in '92/'93 sterk verkleind.

De quotumkortingen vanaf 1983 bedragen ongeveer 20%, maar op de VeePRE-bedrijven is de totale bedrijfsproductie met 5% gedaald en hebben de sterk gespecialiseerde melkveebedrijven de totale bedrijfsproductie met 2% weten uit te breiden (Tabel 1). Door aankoop van grond met melkquotum en/of huur van melkquotum is de inkrimping beperkt. De intensiteit van de veebezetting en de melkproductie per ha is echter wel verminderd. In beide groepen is de veebezetting met ongeveer 30% gedaald. De melkproductie per ha is op de VeePRE-bedrijven met bijna 20% gedaald, terwijl dit kengetal op de sterk gespe-

Figuur 1 Melkproductie per koe per jaar op VeePRE en de sterk gespecialiseerde melkveebedrijven

Tabel 1 Bedrijfsgrootte en intensiteit

Boekjaar	Sterk gespecialiseerde melkveebedrijven			Noordelijke VeePRE-bedrijven		
	voedergewas (ha)	veebezetting ¹⁾	kg melk per ha	voedergewas (ha)	veebezetting ¹⁾	kg melk per ha
1983/84	28,1	2,49	13855	52,8	2,48	14735
1984/85	29,2	2,33	12955	53,1	2,32	14100
1985/86	30,4	2,22	12865	54,0	2,20	14051
1986/87	31,1	2,13	13045	56,2	2,02	13757
1987/88	32,0	1,96	12445	58,2	1,87	12992
1988/89	33,1	1,89	12235	59,3	1,82	12559
1989/90	33,0	1,85	12430	61,4	1,80	12452
1990/91	33,6	1,86	12360	62,3	1,78	12219
1991/92	34,5	1,83	12260	61,5	1,72	12006
1992/93	32,4 ²⁾	1,772)	12260 ²⁾	62,2	1,71	11863

¹⁾ Melkkoeien per hectare voedergewas

²⁾ Voorlopige uitkomsten

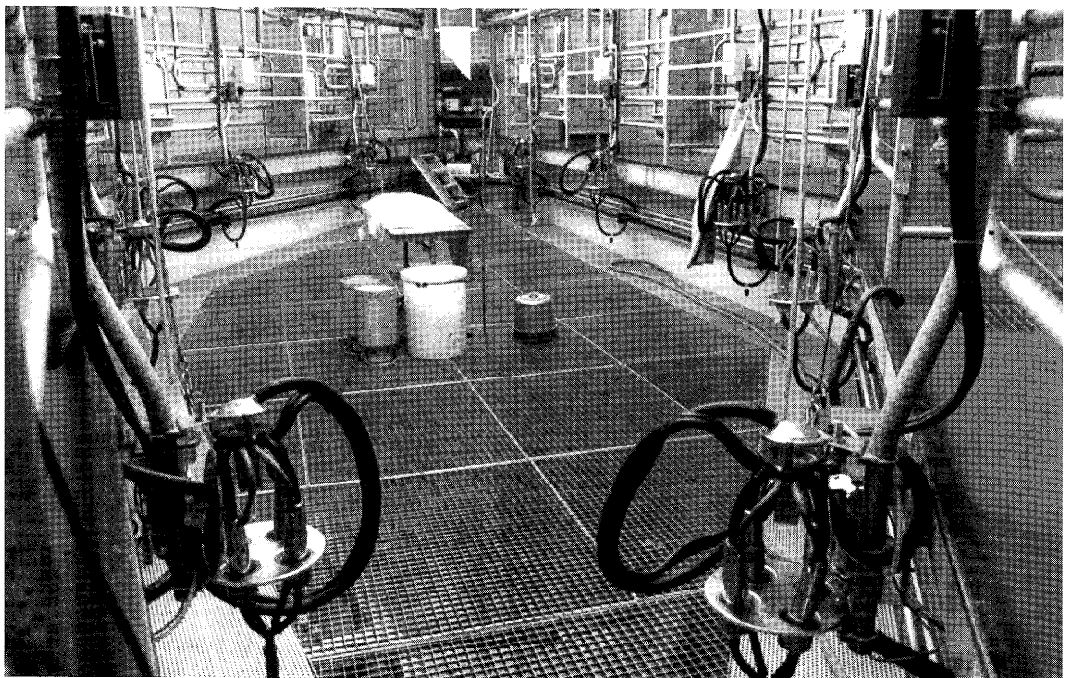
Bron: LEI-DLO: BEF 1991/92 en PR-3: actuele ontwikkeling van bedrijfsresultaten en Inkomsten in 1993

cialiseerde melkveebedrijven met ruim 11% is gedaald.

Door deze ontwikkeling zijn de rollen qua intensiteit (kg melk/ha) omgekeerd. In '83/'84 waren de VeePRE-bedrijven intensiever dan de sterk gespecialiseerde melkveebedrijven, in '92/'93 is het omgekeerde het geval. Het extensiveringsproces gaat op de VeePRE-bedrijven sneller dan op de sterk gespecialiseerde melkveebedrijven.

Kostenbesparing

Door de productiebeperking en het gebrek aan mogelijkheden om de opbrengst te verhogen, is op de bedrijven vanaf boekjaar '83/'84 vooral aandacht besteed aan kostenbesparing. De vaste kosten zijn op korte termijn moeilijk te beïnvloeden. Investerings in grond en gebouwen brengen immers voor langere tijd bepaalde kosten met zich mee. Hierdoor hebben de meeste bedrijven zich op de toegerekende kosten ge-

De vaste kosten moeten in verhouding zijn met de melkplasm.

Tabel 2 Opbrengsten en toegerekende kosten per 100 kg melk van de VeePRE-bedrijven

Boekjaar	In guldens per 100 kg melk			
	Totale opbrengsten	Kosten		Opbrengsten minus toegerekende kosten
		Voerkosten	Toegerekende kosten	
1983/84	90,34	32,15	43,81	46,53
1984/85	88,60	26,68	39,09	49,51
1985/86	90,39	26,81	38,58	51,81
1986/87	88,79	22,18	34,76	54,03
1987/88	93,25	18,05	29,84	63,41
1988/89	100,09	17,09	29,19	70,90
1989/90	100,83	15,70	28,39	72,44
1990/91	91,10	14,10	26,23	64,87
1991/92	94,59	15,24	27,09	67,50
1992/93	95,75	15,02	26,22	69,53

concentreerd, met name op de voerkosten. Mede door deze ontwikkeling zijn in de afgelopen jaren de voerkosten per 100 kg melk met ruim 50% gedaald (tabel 2). Enerzijds wordt dat veroorzaakt door een lagere krachtvoerprijs (37%) en anderzijds door een lagere krachtvoergift en minder ruwvoeraankopen.

Het totaal aan toegerekende kosten is met 40% gedaald, terwijl de totale opbrengsten licht (5%) zijn gestegen. Hierdoor zijn de opbrengsten minus toegerekende kosten 50% gestegen. De top werd als gevolg van een hoge melkprijs in 1989/90 bereikt. De melkprijs daalde in 1990/91 met een dubbeltje en vertoonde daarna een lichte stijging. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een hoger vet- en eiwitgehalte in de melk. Vanaf boekjaar '87/'88 is de melkproductie per koe, mede door een lagere krachtvoergift per koe, niet meer gestegen. Een en ander resulteert

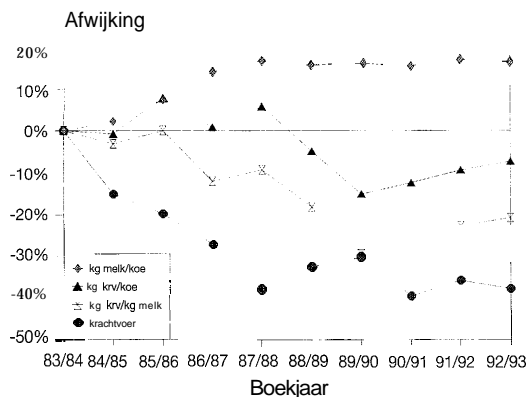
in een lagere krachtvoergift per 100 kg melk (figuur 2).

Deze lagere krachtvoergift per kg melk wordt mede veroorzaakt door een betere kwaliteit van het eigen ruwvoer, met name in de jaren '89/'90 en '90/'91.

Ook het extensiveringsproces speelt hierbij een rol. Door een lagere veebezetting en minder melk per ha is er een ruimer ruwvoeraanbod ontstaan. Deze kan worden benut door minder krachtvoer te verstrekken. Doordat de dieren meer ruwvoer moeten opnemen, met een lagere VEM-waarde dan krachtvoer, stabiliseert de melkproductie per koe zich.

Waarschijnlijk speelt de genetische vooruitgang van het melkvee ook een rol. De dieren hebben de potentie om meer melk te produceren al dan niet door een hogere voeropnamecapaciteit of een betere benutting van het ruwvoer. Echter doordat de bedrijven in verhouding veel jongvee aanhouden, is het vervangingspercentage hoger en worden de melkkoaien al op jonge leeftijd vervangen. Hierdoor wordt de potentiële productie van die dieren niet benut.

Figuur 2 Verloop melkproductie per koe, krachtvoerprijs en krachtvoerverbruik van VeePRE-bedrijven t.o.v. boekjaar '83/'84

Totale kosten

Gezien de stijging van het kengetal opbrengsten minus toegerekende kosten en de waarde die in het verleden aan dat kengetal werd gegeven, zou men verwachten dat het de melkveehouderij voor de wind gaat. Anno 1994 wordt het tijd om dat nog eens nader te bekijken.

De besparing op de toegerekende kosten had als doel om ook de totale kosten te laten dalen. Tot 1988/89 daalden de totale kosten, maar daarna stegen ze tot 4,5% boven het niveau van 1983/84 (tabel 3).

Tabel 3 Toegerekende en vaste kosten per 100 kg melk van de VeePRE-bedrijven

Boekjaar	In guldens per 100 kg melk			
	Voerkosten	Overige toegerekende kosten	Vaste kosten	Totale kosten
1983/84	32,15	11,66	46,95	90,76
1984/85	26,68	12,41	48,92	88,01
1985/86	26,81	12,77	50,01	89,59
1986/87	22,18	12,58	53,20	87,96
1987/88	18,05	11,79	56,92	86,76
1988/89	17,09	12,10	57,95	87,14
1989/90	15,70	12,69	61,19	89,58
1990/91	14,10	12,13	64,39	90,62
1991/92	15,24	11,85	68,21	95,30
1992/93	15,02	11,20	68,67	94,89

De toegerekende kosten per 100 kg melk mogen dan wel met 40% dalen, maar de vaste kosten per 100 kg melk stijgen met ruim 45%. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door de investeringen in grond, quatum en milieu, maar ook de loon- en werktuigkosten zijn daar debet aan.

Als we de opbouw van de totale kosten nader bekijken en een verdeling maken van de verschillende kostenposten t.o.v. de totale kosten (Figuur 3), dan blijkt dat in 1983/84 ongeveer de helft van de totale kosten uit toegerekende kosten bestaat en dat de andere helft uit vaste kosten bestaat.

In het boekjaar 1992/93 zijn door kostenbesparing de toegerekende kosten nog ongeveer 27% en de rest zijn vaste kosten. Slechts 16% van de totale kosten bestaat dan nog uit voerkosten. Met andere woorden, het kengetal opbrengsten minus voerkosten, wat bijvoorbeeld bij DELAR

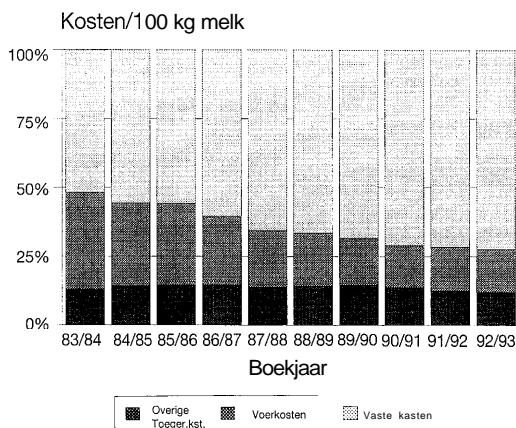
wordt gebruikt, brengt maar 16% van de totale kosten in beeld.

Vanzelfsprekend zijn er nog veel veehouders die met DELAR hun voordeel kunnen doen, maar denk wel dat ondanks de andere technisch/economische kengetallen slechts een klein deel van de kosten in kaart wordt gebracht. Er is nu meer aandacht nodig voor alle toegerekende en vaste kosten. Het is belangrijk dat bedrijven letten op besparingsmogelijkheden. Ook het beleid zal hieraan meer aandacht moeten besteden en maatregelen treffen om vooral de vaste kosten niet verder te laten oplopen.

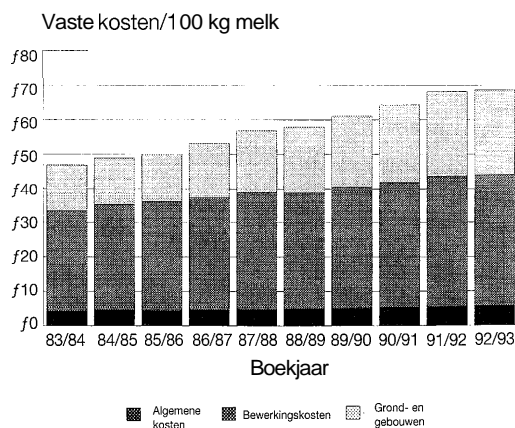
Vaste kosten

De vaste kosten bestaan uit kosten voor grond en gebouwen, bewerkingskosten en algemene kosten. De kosten voor het aangekochte melk-quatum worden bij de grond- en gebouwenkosten gerekend. De bewerkingskosten zijn weer on-

Figuur 3 Verdeling van de kosten t.o.v. de totale kosten van VeePRE-bedrijven

Figuur 4 Verloop van de vaste kosten per 100 kg melk op de VeePRE-bedrijven

der te verdelen in arbeidskosten, loonwerk en werktuigkosten.

Het totaal aan vaste kosten is per 100 kg melk vanaf 1983/84 sterk toegenomen. In 1992/93 bestaat ongeveer 73% van de totale kosten uit vaste kosten. Hierdoor hebben de melkveehouders minder mogelijkheden om zich op korte termijn aan de veranderende omstandigheden aan te passen.

Als de vaste kosten per onderdeel worden opgesplitst, dan is te zien dat elke afzonderlijke kostenpost een forse stijging heeft doorgemaakt (figuur 4). De grond en gebouwenkosten, bewerkingskosten en algemene kosten zijn t.o.v. 1983/84 met respectievelijk 80%, 30% en 44% gestegen.

De post algemene kosten heeft door z'n geringe omvang praktisch geen invloed op het totaal. De stijging van de grond en gebouwenkosten wordt grotendeels verklaard door de investeringen in cultuurgrond, melkquotum en milieu-aanpassingen. In het begin was het melkquotum gekoppeld aan de grond, later werd het mogelijk om melkquotum zonder grond aan te schaffen. Echter door de mestwetgeving en milieuregelgeving is het belang van voldoende eigen cultuurgrond toegenomen. Doordat niet alle posten binnen de groep van vaste kosten in dezelfde mate zijn gestegen, is het aandeel van de grond en gebouwenkosten t.o.v. de totale vaste kosten toegenomen, terwijl de bewerkingskosten in verhouding gedaald zijn (figuur 5). De vaste kosten zijn daar-

door permanenter geworden waardoor het aandeel dat in redelijk korte termijn nog te beïnvloeden is, kleiner is geworden.

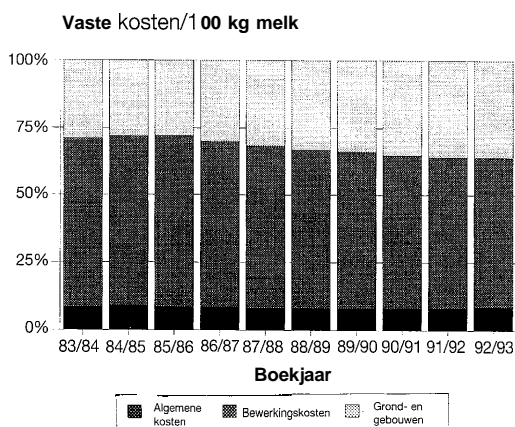
De bewerkingskosten zijn nog verder onder te verdelen in arbeidskosten (betaald en berekend loon), loonwerk en werktuigkosten (figuur 6) en zijn in totaal 30% gestegen t.o.v. het niveau van boekjaar 1983/84.

Per onderdeel van de totale bewerkingskosten zijn de arbeidskosten, loonwerk en de werktuigkosten met respectievelijk 22%, 50% en 43% gestegen.

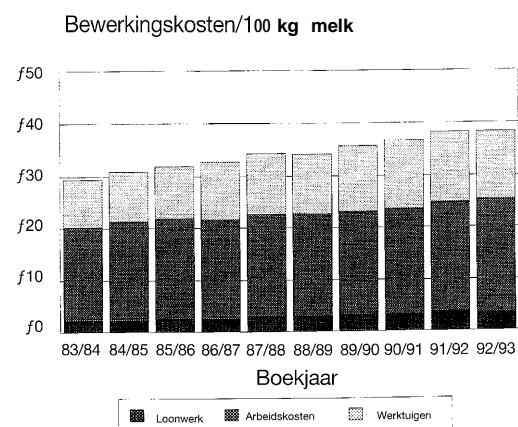
De grootste post binnen de bewerkingskosten zijn de arbeidskosten (57%) en bestaan grotendeels uit kosten voor berekend loon voor de ondernemer en is daardoor moeilijk te beïnvloeden. Een ander onderdeel van enige omvang binnen de groep van bewerkingskosten is de post werktuigkosten (34,5%). Deze zijn t.o.v. 1983/84 met 43% toegenomen door een sterke stijging van de rente- en afschrijvingskosten voor werktuigen. In 1983/84 bestond ongeveer de helft van de totale werktuigkosten uit rente- en afschrijvingskosten. Door aanschaf van nieuwe en/of meer machines is het aandeel voor rente en afschrijving in 1992/93 gestegen tot ruim 60% van de totale werktuigkosten. De rest, iets minder dan 40% van de totale werktuigkosten, wordt aan onderhoud besteed.

Gezien de ontwikkeling van de laatste jaren en de dreiging van daling van de melkprijs, lijkt het toch noodzakelijk om tot een verdere kosten besparing

Figuur 5 Verdeling van de kosten t.o.v. de vaste kosten op de VeePRE-bedrijven

Figuur 6 Verloop en opbouw van de bewerkingskosten per 100 kg melk op de VeePRE-bedrijven

te komen. De toegerekende kosten laten nauwelijks meer ruimte voor besparingen. Door investeringen in grond, melkquotum en/of milieu zullen grond en gebouwenkosten als onderdeel van de vaste kosten verder toenemen. Op korte termijn komen dan voor kostenbesparing alleen de bewerkingskosten in aanmerking en met name de

werktuigkosten. Een en ander mag niet ten koste gaan van de andere onderdelen op het bedrijf. Ondanks de positieve geluiden over de huidige inkomenspositie in de melkveehouderij is juist nu meer aandacht voor besparingen van vooral de vaste kosten noodzakelijk. Dat geldt niet alleen voor de boer, maar ook voor de beleidsmakers.

De werktuigkosten zijn in tien jaar 43% gestegen.